

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Філологічний факультет

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра болгарської філології

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

бакалавра

на тему: «Символічний код у романі Павла Вежінова «Вночі з білими
кіньми» й «Бар'єр»

«Symbolic Code in the Novels «Night with the White Horses» and «Barrier» by
Pavel Vezhinov»

Виконала: студентка денної форми навчання
напряму підготовки 6. 020303 Філологія
Кіркіченко Валерія Олександрівна

Керівник к.філол.н., доц. Сайковська О.Ю. _____

Рецензент к.філол.н., доц. Стоянова Д.Ф.

Рекомендовано до захисту:

Захищено на засіданні ЕК № 3

Протокол засідання кафедри

протокол №__від____2018 р.

№__від____2018 р.

Оцінка_____/_____/_____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

(підпис) проф. Колесник В. О.

(підпис) проф. Колесник В. О.

Одеса – 2018

ЗМІСТ

Вступ.....	2
Розділ 1. Творчість П.Вежінова у контексті розвитку болгарського літературного процесу II половини XX століття.....	6
1.1. Особливості болгарського літературного процесу 60-80-х років XX століття.....	6
1.2. Життєвий і творчий шлях П.Вежінова у контексті європейського літературного процесу, новаторський характер прози.....	14
Розділ 2. Символ: поняття і дискурс.....	23
2.1. Філософсько-естетичне розуміння символу у європейській культурі.....	23
2.2. Кореляція понять «образ», «символ» та «образ-символ».....	26
2.3. Архетип і символ як історико-філософський феномен.....	29
Розділ 3. Символічний код у романі П.Вежінова «Вночі з білими кіньми» та повісті «Бар'єр».....	33
3.1. Спроба класифікації символів у творах «Вночі з білими кіньми» та «Бар'єр» П.Вежінова.....	33
3.1.1. Символи неживої природи.....	33
3.1.2. Символи природи і науки.....	39
3.1.3. Символи мистецтва.....	44
3.1.4. Метасимволи у творах.....	49
Висновки.....	51
Список використаних джерел.....	54

ВСТУП

Культурні процеси ХХ ст. відбувалися у межах глобалізації, стирання кордонів, міждисциплінарного наукового діалогу, що об'єднало природничі, точні, гуманітарні науки в межах єдиних підходів. Звичним стало різномайття форм передачі інформації, головним засобом здійснення яких є знаки.

Знаки настільки широко увійшли в наше життя, що ми часто сприймаємо їх настільки ж безпосередньо, як почуті звуки чи запахи. До речі, запахи і звуки іноді також при певних обставинах виконують роль знаків. Навколишній світ переповнений знаками, ми зустрічаємо їх кожен день всюди, наприклад, червоний восьмикутник несе значення команди «стоп», навіть без слів. Через це і виникла потреба у вивченні та дослідженні властивостей знаків і знакових систем, які вивчає наука семіотика. Семіотика охоплює майже необмежену область знань, досліджує властивості знаків в людському суспільстві (природні та штучні знаки), природи (комунікація в світі тварин) або в самій людині (зорове та слухове сприйняття). Особливу увагу слід приділити знакам в художній літературі, у філософії, релігії, логіці, де знаки переростають у символ.

Проблема трактування художнього символу у літературознавстві переважно зводиться до розуміння символу як тропу, проте «первинна закоріненість» символу в культурний досвід людини зумовлює реставрацію глибинних смислових пластів, вплетення власне філософського дискурсу в літературознавчий аналіз. Панівні світоглядні засади тої чи іншої доби безперечно мали вплив і на розуміння цієї категорії можна вибудувати такі пари відповідностей: античність – символ як універсальна категорія, середньовіччя – як принцип світобудови, німецька класична філософія романтизм – як інструмент пізнання, модернізм – як форма експресії «Я», постмодернізм – як текстова реляція [4].

Феномен символу наполегливо привертає увагу дослідників ХХ – ХХІст. У філософському дискурсі символ існує як універсальний культурний

феномен (таке розуміння розкривається у працях Г. Сковороди [55], О. Лосєва [33]). Символ вчені аналізують у різних аспектах: культурологічному (М. Бахтін [47], С. Кримський [13], Ю. Лотман [47], В. Топоров [60]), семіотичному (Ю. Лотман [46], В. Топоров [59], Г. Щедровицький [69]), символічному (В. Ільїн [19], М. Каган [21]), синергетичному (Г. Хакен [63], І. Пригожин [49], Н. Моїсєєв [38]).

Зусилля науковців, як вітчизняних, так і болгарських, були спрямовані на дослідження філософської проблематики та архітекτονіки творів П. Вежінова [8], морально-етичних категорій, духовного світу героїв [15]), жанрових особливостей [28] творчої манери, значення романів в історії розвитку болгарської прози та стиль письменника [43] «дифузної епічності» [26], трансцендентного світу та проблеми «мовчання» [51]. Проблеми символів у творах письменника привертали увагу В. Климчука, О. Сайковської, І. Ракші, Є. Харитонова, Х. Хрїстової, проте про системний характер вивчення яскравої символіки творів П. Вежіновaдосі не йшлося. Отже, **актуальність** дослідження зумовлена необхідністю вивчення символіки П. Вежінова як важливої складової його художнього світу, що яскраво проявляється в його романі «Вночі з білими конях» та у повісті «Бар'єр».

Об'єктом дослідження стали роман «Вночі з білими кіньми» та повість «Бар'єр».

Предметом дослідження є символічний код у романі Павела Вежінова «Вночі з білими кіньми» та у повісті «Бар'єр».

Мета дипломної роботи полягає у тому, щоб всебічно розглянути символ як художній засіб у досліджуваних творах, символічність у всій її багатогранності та невичерпності.

Мета дослідження передбачає розв'язання комплексу наступних **завдань**:

- дослідити поняття символу, його еволюцію та теорії щодо його потрактування;

- ознайомитись із філософськими та морально-психологічними поглядами письменника у повісті «Бар'єр»;
- висвітлити функціонування експериментальної моделі фантастичного символу в романі «Вночі з білими кіньми»;
- виокремити, класифікувати та проаналізувати символи в романі «Вночі з білими кіньми» та повісті «Бар'єр» П. Вежінова;
- знайти та порівняти спільні та відмінні риси у системі символів у романі «Вночі з білими кіньми» та повісті «Бар'єр».

Методи дослідження базуються на основних загально-наукових методах: аналіз, синтез, індукція, дедукція; у роботі використані також спеціальні дітературознавчі методи: історико-літературний і генетичний, що дозволяють вивчати фантастику в діахронії, її еволюцію та генезу; порівняльно-історичний і типологічний, залучені з метою виявлення спільних і відмінних рис символіки у болгарській фантастичній літературі й у класичній семіотиці, а також у творчості різних письменників; наратологічний, застосований для простеження авторської майстерності на рівні особливостей ведення оповіді, фабули та сюжетно-композиційних особливостей; поетологічний дає змогу проаналізувати різні аспекти поетики твору, зокрема часу, простору, художньої мови; використання формального методу зумовлене необхідністю аналізу формальних ознак постмодерністських творів; герменевтичний забезпечує цілісне сприйняття і всебічне тлумачення тексту.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що в роботі вперше зроблена спроба :

- систематизувати знання про поняття символ у логіці, філософії, релігії та літературознавстві;
- дослідити творчість П. Вежінова, детально проаналізувати твори «Вночі з білими кіньми» та «Бар'єр»;
- визначити основні символи у творах П. Вежінова, а саме у романі «Вночі з білими кіньми» та у повісті «Бар'єр»;

- окреслити роль, значення та особливості символів у творах П. Вежінова, а саме у романі «Вночі з білими кіньми» та у повісті «Бар'єр».

Теоретичною цінністю дослідження стали положення і концепції, представлені в роботі, а саме:

- конкретизація уявлення про символ як філософське та літературне явище;
- систематизація знань про культурні процеси другої половини ХХ століття;
- дослідження значення творчості Павела Вежінова в історико-літературному контексті;
- вивчення роману «Вночі з білими кіньми» та повісті «Бар'єр» П. Вежінова щодо наявності символів та визначити їх роль у творах.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що матеріал роботи може бути застосованим для подальшого дослідження історії болгарської фантастики, історії південнослов'янських літератур; результати можуть бути використані в загальних і спеціальних посібниках з теорії та історії болгарської літератури та слов'янських літератур, а також можуть бути корисними як для філологів, так і для всіх зацікавлених.

Робота складається зі вступу, у якому визначено актуальність, предмет, об'єкт, мету та завдання дипломної роботи; трьох розділів, у яких досліджено теоретичні положення з вивчення поняття символу, творчість автора, її значення в історико-літературному контексті та символіку у творах «Вночі з білими кіньми» та «Бар'єр»; висновків, у яких викладені теоретичні та практичні результати, їх значення для науки і практики; списку використаної літератури.

Робота виконана в рамках наукової теми кафедри «Структура і функціонування болгарської мови в полі мовному оточенні: сучасний стан і динаміка в часі (Номер державної реєстрації НДР 0113U005005)».

ВИСНОВКИ

Знаки та символи настільки тісно увійшли в наше життя, що ми часто сприймаємо їх настільки ж безпосередньо, як почуті звуки чи запахи, як дещо само собою розуміючися. Навколишній світ переповнений знаками та символами, ми зустрічаємо їх кожен день всюди.

Так як Павел Вежінов став новатором у свій час і його твори насичені різноманітною символікою, ми розглянули символіку у двох творах автора: у романі «Вночі з білими кінями» та у повісті «Бар'єр». В цих творах і сам символ є цікавим, і є цікавим та незвичним те, як його використовує автор.

Ми розглядаємо символ за традиційним визначенням поняття, як предметний або словесний знак, який опосередковано виражає сутність певного явища має філософську смислову наповненість, тому не тотожний знакові. Символ тісно пов'язаний з наукою, міфом, вірою, поезією, але не зводиться до них, тяжіє до певного узагальнення, на відміну від алегорії, що проявляється в конкретному образі. Символ постає процесом активного перетворення внутрішнього на зовнішнє і – навпаки, відмінністю внутрішнього і зовнішнього. Тому символ не збігається за своїм значенням з будь-яким тропом.

Цікавим є те, що у творах немає певної систематичності використання символів, і кожен читач має можливість само-своєму трактувати символи, використані П. Вежіновим.

У творах Павела Вежінова «Вночі з білими кінями» та «Бар'єр» ми виокремлюємо:

1. символи неживої природи (символи кольорів, космогонічні символи, символи стихій);
2. символи природи (рослини) і науки (відкриття);
3. символи мистецтва.

У романі представлений жовтий колір посеред кольору темно-синьої ночі, що стає символом загибелі, смерті.

Найкращим виразником білого кольору, кольору мрії та чистоти, у творі стають білі коні, зображені серед густої синьої ночі – незвичайної картини молодого художника. Саме ця картина є наскрізним символом роману.

Космогонічна символіка представлена у романі та у повісті в образі місяця, виступає так би мовити свідком внутрішніх переживань героїв. Поряд із символом місяця постає опозиція дня і ночі як своєрідне протиставлення. Все, що відбувається вдень, знаходить своє відображення у мареннях, снах, видіннях ночі, або ж, найчастіше, безсонних місячних ночах. Також основним космогонічним символом у повісті постає образ неба, як дещо неосяжне, те заради чого головний герой наважується перейти «бар'єр».

Серед символів стихії постає образ дощу. Так як вода є могутньою силою очищення, джерелом всякого життя, так і у романі дощ допомагає головному героєві подолати смуток.

Серед рослинних символів у творі постає образ чотирилисткової конюшини. У романі рослина символізує талан і щастя. А от у повісті автор надає перевагу анімалістичним символам. Головну героїню твору постійно порівнюють з голубом або лебедем.

Протистояння природи і науки – традиційний прийом у літературознавстві. Присутній епізод, у якому йдеться про обговорення «фантастичної» наукової гіпотези щодо безсмертя академіка Урумова і несприйняття, невіру у відкриття іншими науковцями.

Щодо символів мистецтва, не можемо не зупинити свою увагу на музиці. Вона втілює прощання, втрату любові: двічі лунає музика – на похороні Наталії і академіка Урумова. Тричі лунає музика у ресторані як символ прощання із неможливим, недоступним, невчасним коханням (пісня Сольвейг з сюїти Е.Гріга «Пер Гюнт»). «Кастильські ночі» – музичний твір головного героя повісті Антонія став знаковим твором у житті композитора. Адже саме факт того, що його нова знайома Доротея змогла вгадати назву

його твору, вразив композитора і на мить змусив його повірити у надзвичайне і неземне.

Мотиву, пов'язаному зі спогадами про коней, письменник надає легендарного міфологічного забарвлення, з'являється тема польоту, свободи. Водночас уведення образу замученого, самотнього коня підкреслює драму життя героя, його неповноту. Назва роману «Вночі з білими кінями» символізує вічний сумнів і незгасаючу мрію, що може передати лише мистецтво. Білі коні в густій синяві неба – головний образ роману.

«Бар'єр» як метасимвол у повісті також має багатогранне значення і розуміється кожним читачем по-різному. З однієї точки зору, «бар'єром» була невіра Антонія у спроможність Доротеї літати як птах, з іншої точки зору «бар'єром» було те, чого не наважувався здійснити у своєму житті головний герой, те, у що не вірив і не надавав значення але це те, що так бракувало героєві. Він жив матеріальним і не зважаючи на його рід діяльності, був досить приземливою примітивною людиною. А головна героїня, що так несподівано увірвалась, і так же несподівано зникла з його життя, відкрила йому світ свободи від матеріальних речей, від залежності думки оточуючих і, у кінці кінців, від себе.

Отже, символи у творах Павела Вежінова відображають відчуття, переживання та роздуми героїв, іноді вони стають передвісниками нових життєвих подій, нового життєвого етапу. У романі феномен символу тяжіє до знаковості, що стає матеріальним виразником внутрішнього світу та певним кодом взаємодії з читачем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамович Г.В. Павел Вежинов (1914-1983) (Никола Делчев Гугов) / Адамович Георгий Викторович // Великие писатели XX века. – Москва: Мартин, 2002 – 464 с.
2. Бернадська Н.І. Український роман: теоретичні проблеми та жанрова еволюція. Монографія / Бернадська Ніна Іванівна. – Київ : Академвидав, 2004. – 368с.
3. Бичков В.В. Триалог. Первый разговор об эстетике, современном искусстве и кризисе культуры / Бичков В. В., Иванов В. В., Маньковская Н. Б.– Москва: ИФРАН, 2007. – 97 с.
4. Богата Л.М. Символ у функціонування соціального організму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 / Богата Лідія Миколаївна; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. – Одеса, 2001. – 20 с.
5. Борев Ю. Б. Эстетика. Теория литературы: Энциклопедический словарь терминов / Борев Юрий Борисович. – Москва : ООО «Изд-во Астрель»; ООО «Изд-во АСТ», 2003.– 575 с.
6. Вежинов П. Бар'єр. Терези. Вночі білими кіньми [романи]; [перекл. з болг. І. Білика] / Павло Вежинов. – Київ : Дніпро, 1989. – 667 с.
7. Вежинов П. Избрани произведения в четири тома / Вежинов Павел // Том 2 – Повести. – София: Български писател, 1984. 380 с.
8. Вежинов П. Избрани произведения в четири тома / Вежинов Павел // Том 1 – Рассказы и новеллы.– София: Български писател, 1984.– 418 с.
9. Веселовський А.Н. Историческая поэтика / Веселовский Александр Николаевич.– Москва : Советский писатель, 1980. – 307 с.
10. Гадамер Г.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики: Пер. с нем. / Гадамер Г.-Г.; общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова. –Москва : Прогресс, 1988. – 699 с.

11. Гете Й. Избранные философские произведения / Гете Йоан Вольфганг фон. – Москва : Кронн-пресс, 1964. – С. 227–302.
12. Горілько Ю.В. Український символізм / Горілько Юрій Володимирович. – Київ : Київська старовина, 2004. – №1. – С. 111–134.
13. Гром'як Р.Т. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Гром'яка Р.Т., Ковалева Ю. І., Теремка В. І. – [2-е вид, випр. і доп.]. – Київ : ВЦ “Академія”, 2006. – 752 с. – (Nota bene).
14. Дудевски Х. Съветската литература в България. Връзки, влияния, типология / Дудевски Христо. – София: Изд-во на Българската академия на науките, 1977. – 195 с.
15. Захаржевська В. Метаморфози фантастичного в художньому слов'янському світі другої половини ХХ ст. // Захаржевська Вікторія Олександрівна. Симфонія муз. (Взаємини і синтез літератур і мистецтва в слов'янському світі ХХ ст.). – Київ : КМЦ «Поезія», 2008. – С. 257–297.
16. Зеленська Я.Ю. Проблема вивчення про образ-символ [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/80/14139-problema-vivchennya-ponyattya-pro-obraz-simvol-u-shkilnomu-kursi-ukra%D1%97nsko%D1%97-literaturi.html>.
17. Игов С. Богомил Райнов / Игов Светлозар. София: Български писател, 1986. – 388 с.
18. Игов С. Българската литература. ХХ век / Игов Светлозар. – София: Бенида, 2000. – 300 с.
19. Ильин В.Ф. Семиотика культуры, искусства, науки. Всемирная литература. Стиховедение / Ильин Валерий Феликсович. – Москва : Языки славянской культуры, 2004. – 818 с.
20. Ильин В.Ф. Теория познания. Симвология. Теория символических форм: монография / Ильин Валерий Феликсович. – Москва : Издательство МГУ, 2013. – С. 15–21.

21. Каган М.С. О перспективах развития эстетики как философской науки / Каган Моисей Самуилович // Эстетика в интерпарадигмальном пространстве: перспективы нового века. Материалы научной конференции, 10 октября 2001 г. Серия «Symposium». – Санкт-Петербург: Санкт-Петербургское философское общество, 2001. – Вип.16. – 45 с.
22. Караменов М. І. Вплив учення К. Г. Юнга на мистецьку діяльність / Караменов Микола Іванович // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2001. – № 6. – С. 55–57.
23. Кассирер Э. Избранное: Индивид и космос / Кассирер Эрнст. – Москва: Университетская книга, 2000. – 687 с.
24. Керлот Х. Словарь символов / Керлот Хуан. – Москва : REFL – book, 1994. – С. 53–67.
25. Киченко О.С. Пушкіністика Ю. М. Лотмана 1970 — 1980-х років: реконструктивні стратегії всієї епохи: монографія / Киченко Олександр Семенович. – Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2012. – 156 с.
26. Климчук В. Друге народження Симеона: Післямова [до роману П. Вежинова «Терези»] / Климчук Володимир // Всесвіт, 1983. – №4. – С.141–143.
27. Климчук В. Творчество Павела Вежинова (Концепция человека. Художественное своеобразие) / Климчук Владимир Никифорович. – Київ : Наукова думка, 1991. – 199 с.
28. Константинова Е. Въображаемостта и реалността: фантастика в българската художествена проза / Константинова Елка. – София: Унив.изд-во «Климент Охридски», 1987. – 256с.
29. Константинова Е. За функциите на фантастичното в българската художествена проза / Константинова Елка. – София : Литературна мисъл, 1980. – №10. – С.56.
30. Константинова Е. Фантастика и съвременност / Константинова Елка. – София: Наука и изкуство, 1985. – 140с.

31. Копалинский В.Н. Словарь символов / Копалинский Владислав Николаевич.—Москва : Янтарный сказ, 2002. — 265с.
32. Коцура В.П. Енциклопедичний словник символів України / за заг. ред. Коцура В.П., Потапенка О.І., Куйбіди В.В. — 4-е вид. — Корсунь-Шевченківський : ФОП Гаврищенко В.М., 2013. — 912 с.
33. Лосев О.Ф. Теорія художнього стилю / Лосев Олексій Федорович. — Київ : Либідь, 1994. — 340с.
34. Макеева Е.Ю. Учение о языке как символическом феномене в эстетике В.Соловьева и П.Флоренского / Макеева Елена Юрьевна // Электронный журнал «Знание. Понимание. Умение». — 2009. — 34 с.
35. Максимович М.О. Український календар / Максимович Михайло Олександрович. — Київ : Дніпро, 2001. — 248 с.
36. Масанов И.Ф. Словарь псевдонимов русских писателей, ученых и общественных деятелей / Масанов Иван Филипович : В 4 т. — Т. 4. — Москва, 1960. —558 с.
37. Мелетинский Е.М. Аналитическая психология и проблема происхождения архетипических сюжетов / Мелетинский Елизар Моисеевич // Вопросы философии. — 1991. — № 10. — С. 34–39.
38. Моисеев Н.Н. Судьба цивилизации. Путь разума / Моисеев Никита Николаевич.— Москва : Языки рус.культуры, 2000. — 224 с.
39. Моклиця М. В. Основи літературознавства : [посібник для студентів] / Моклиця Марія Василівна. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. — 192 с.
40. Морозов Н.Ф. Три проблемы в творчестве Г. П. Щедровицкого / Морозов Никита Федорович // Вопросы философии. — Москва : Наука, 2004. — 156 с.
41. Найденова Е. Красотата на «Нощем с белите коне» на Павел Вежинов [Електронний ресурс]. — 2016. — Режим доступу до ресурсу: <http://podmosta.bg/>

42. Неделчев М. Ефектът на раздалечаването. Студии за литературата на Народна република България / Неделчев Михаил. – София: Кралица Маб, 2015. – 396 с.
43. Ничев Б. Современный болгарский роман / Ничев Боян. – Москва : Радуга, 1983. – 348с.
44. Новиков В.И. Энциклопедический словарь юного литературоведа : словник / Новиков Владимир Иванович, – Москва : Педагогика, 1987. – С. 227–229.
45. Одиннадцать веков болгарской философской мысли / под ред. М. Бычварова. – София: Издательство Болгарской Академии Наук, 1973. – 212 с.
46. Панова Л.Н., Бахтин М.М. и Лотман Ю.М.: диалог о диалоге/ Панова Людмила Николаевна. – Москва: REFL-book, 2009. – 25с.
47. Пащенко М.В. Метафорична природа новели : монографія / Пащенко Микола Васильович. – Одеса : Астропринт, 2009. – 295 с.
48. Потебня А.А. Слово и миф / Потебня Александр Афанасиевич. – Москва : Правда, 1989.– 622с.
49. Пригожин И.Р. Философия нестабильности / Пригожин Илья Романович // Вопросы философии.– Москва, 1991. –№ 6. – С. 46–52.
50. Процик І. В. Архетип і символ: проблеми визначення та взаємодії / Процик Ігор Валерійович // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. – С.368–377.
51. Рашковский Е.Б. Яков Эммануилович Голосовкер: философия в поисках человека / Рашковский Евгений Борисович // Соловьевские исследования.– Иваново. 2013. –№ 2(38).– С. 146–174.
52. Рибчинська З.С. Модерні та постмодернітрансформаціїлітературного символу / Рибчинська Зінаїда Сергіївна. – Львів : ВісникЛьвів, 2004. – С. 49–56.

53. Сайковська О.Ю. “Symbolarium” роману П. Вежінова «Вночі на білих конях» / Сайковська Олена Юріївна // Актуальні проблем слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: міжвуз. зб. наук. статей / Гол. ред. В.А. Зарва. – Бердянськ : БДПУ, 2010. – Вип. XXIII. – Ч. III. – С. 62–72.
54. Святовець В.Ф. Словник тропів і стилістичних фігур / автор-укладач Святовець Віталій Федорович. – Київ : ВЦ «Академія», 2011. – С. 151–155.
55. Сковорода Г.С. Повнезібраннятворів: У 2-х т. / Григорія Савич Сковородаи – Київ: Наукова думка, 1973. – 1178 с.
56. Словник української мови: в 11 томах Інститут мовознавства АН УРСР. – Київ : Наукова думка, 1980. – С. 234–237.
57. Стоянова Л. Преображения на фантастичното в българската проза / Стоянова Людмила. –София : Академично издателство «Проф. Марин Дринов», 1996. – 162 с.
58. Сюїта Пер Гюнт, Ор.23 ГрігЕдвард [Електронний ресурс] // IMPSL – Режим доступу до ресурсу: [http://imslp.org/wiki/Peer_Gynt,_Op.23_\(Grieg,_Edvard\)](http://imslp.org/wiki/Peer_Gynt,_Op.23_(Grieg,_Edvard)).
59. Топоров В.Н. Миф. Ритуал. Символ. Образ: Исследования в области мифопоэтического: Избранное / Топоров Владимир Николаевич. – Москва: Издательская группа «Прогресс» – «Культура», 1995 – 624 с.
60. Трессидер Дж. Словарь символов / Джек Трессидер. – Москва : Когито центр, 1999. – 576 с.
61. Українська літературна енциклопедія // Літературознавча енциклопедія / Автор-укладач Юрій Ковалів. – Т. 2. – Київ : Академія, 2007. – С. 509.
62. Хаботнякова П. С. Кореляція понять «образ», «символ» та «образ-символ» у сучасній лінгвістичній парадигмі / Хаботнякова Поліна Сергіївна // Серія Філологія. Том 18. №2. – Київ : Київський національний лінгвістичний університет Вісник КНЛУ, 2015. – 35 с.
63. Хакен Г. Синергетика / Герман Хакен. –Москва : Мир, 1980. –406 с.

64. Харитонов Е. Болгария фантастическая / Харитонов Евгений. – София: Агрус, 2003// [Электронный ресурс]. – Режим доступа:<http://academia-f.narod.ru/Bulgsf.htm>
65. Холл Дж. Словарь сюжетов и символов в искусстве / Холл Джеймс. – Москва : Кронн-пресс, 1998. – 634 с.
66. Христова Х. Тренсцендиранитесветове в белетристиката на Павел Вежинов от 70-те и 80-те години на XX век / Христина Христова // Литературен свят, брой 7, март 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://geom-bg.com/?p=9415>
67. Шахова Л. Павел Вежинов [Электронный ресурс] / Шахова Лариса. – Режим доступа:http://www.ukrreferat.com/lib/literat/zarub_pysm/V_W/vezhy nov.htm
68. Шестопалова Т.П. Кореляція понять «архетипний образ-міфологема-символ-міф» / Шестопалова Тетяна Павлівна // Наукові записки. Том №17. Філологія. – Миколаїв : Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, 1999. – С.97–105.
69. Щедровицкий Г.П. Знак и деятельность. Кн. I: Структура знака: смыслы, значения, знания. 14 лекций / Щедровицкий Георгий Петрович. – Москва: REFL-book, 2005. – 463 с.
70. Юнг К.-Г. Об отношении аналитической психологии к поэзии / Юнг Карл-Густав // пер. с англ. Г. Бутузов. – Москва: REFL-book, 1996. – 592 с.